

2010/5. “Din Eğitimi ve Öğretimi ile Din ve Vicdan Özgürlüğü Sorunlarına Evrensel Hukuk Çerçevesinde Çözüm Önerileri”, Memur Sen Uluslararası Demokrasi Kongresi –Bildiriler-, Ankara 25-27 Ocak 2010, ss.197-244.

Memur Sen Gazetesi, Şubat Mart 2010, sayı:14, ss.16-17.

Prof. Dr. Halis AYHAN
Emekli YÖK Yürütme Kurulu Üyesi
(Oturum Başkanı)

Muhterem Dinleyicilerimiz,

Değerli Meslektaşlarım,

Gerçekten MEMUR-SEN’in ülkemizin, toplumumuzun bütün meselelerini belli bir sırayla dikkate alarak bu konuda söz söylemek isteyenler, bu konuda fikir ileri sürecekler, tecrübelerini aktaracakların; bu ortamda tecrübelerini, düşüncelerini, fikirlerini söylemesi ve bir katılımcı ortam içerisinde, müzakereci bir ortam içerisinde iyiyi, doğruyu ve güzeli bulup, uygulayıcılara ışık tutucu, yardım edici birtakım programlar geliştirmek için ortaya koyduğu çabalarla karşı karşıyayız.

Bizim konumuz, birazdan arkadaşlarımı takdim edeceğim, başlığını bir daha okuyorum, dikkatinize sunuyorum; bu ölçüde arkadaşlarımızı dikkatle dinlersek o yönde sorular sorarsanız, katkıda bulunursanız, müzakere ederseniz, bu konu daha da aydınlığa kavuşabilir. “Din Eğitimi ve Öğretimi ile Din ve Vicdan Özgürlüğü Sorunlarına Evrensel Hukuk Çerçevesinde Çözüm Önerileri...” Din eğitim ve öğretimini ayrı ayrı vurguluyor arkadaşlar; vurgulamışlar, evrensel hukuk açısından çözüm öneriyorlar. Buna fert ve toplum ve tarih kültür açısından denebilir. Hukuk açısından çözüm önerilerini bulmak istiyorlar. Güzel bir başlık. Bu konuda uzman arkadaşlarımızla din eğitimi ve öğretimi alanında, bugüne kadar ülkemizde çalışmalar yapan arkadaşlarımızla, bu konunun çeşitli boyutlarını dikkatinize sunacağız. Bu arada her an yazılı soru gönderebilirsiniz. Yöneticilerin bitiş saatini açıklamaları doğrultusunda sözlü olarak da tartışmaya, müzakereye, tekliflere katılırsınız. Bunları herhalde kayda alıyorsunuz, bir yerde yayınlarken dikkate alırsınız, diye umuyorum.

İlk konuşmacı, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Ana Bilim Dalı öğretim üyesi değerli meslektaşım Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın... Mehmet Zeki Aydın’ı yıllardır tebliğleriyle, kitaplarıyla tanıyorum, ben de aynı ana bilim dalının hocasıyım. Bir başka şey söyleyeyim, yetiştirdiği öğrencileri de tanıyorum. Sivas’tan mezun olan çocuklar, ben öğretim üyesi iken, bölüm başkanı iken, 4 sene önceki meslek hayatımda Marmara İlahiyat ve İstanbul İlahiyat Fakültesinde doktora ve yüksek lisansa gelmişti o çocuklar... Özellikle başka fakülteden gelen çocuklarımızın okuduğu kaynakları sorgularız, ilk derslerde. Eğitim tarihi okutuyorsak, eğitim psikolojisi okutuyorsak, hangi kitapları yurt içi, yurt dışı okumuş. Kaynakları ne kadar tanıyor, konunun içeriğine vakıf mı, mukayeseli eğitim biliyor mu, konularını, öğrencilerimize sorarız. Zeki Aydın’ın yetiştirdiği çocuklarda bir fark, başarı görürüm. Kendisine bir de burada, huzurunuzda bunu vurgulamak isterim. Buyurun Zeki Bey, önce sizi dinleyeceğiz.

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN
Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Ben öncelikle başta Hocam olmak üzere hepinizi sevgiyle, saygıyla selamlıyorum.

Hocama çok teşekkür ediyorum. Ben çeşitli vesilelerle Türkiye'nin değişik illerine gidip konferanslar, seminerler yapıyorum. Orada din eğitimi olduğumu söylediğim zaman, hemen hocamın bir öğrencisine rastlıyoruz. Aslında Hocam meslektaşım dedi ama, aslında benim değil, birçoğumuzun hocası, hocaların hocası aslında. Biz de onların açtığı yolda yürümeye devam ediyoruz. Kendisinin bu güzel sözlerine çok teşekkür ediyorum, inşallah mahcup olmadan sizlere bilgi vermeye çalışacağım.

Ben size dünyada din eğitimi uygulamaları hakkında kısa bilgi vermek istiyorum. Bunun için öncelikle problemi ortaya koymak lazım. Uzun yıllardır ülkemizde din eğitimi sorunu tartışılmaktadır. Gerek yaygın eğitim, Diyanet İşleri Başkanlığının faaliyetleri, gerek örgün eğitimdeki din dersi tartışmaları, ülkemizde sıcaklığını çok korumaktadır. Bu tartışmalara bir de son yıllarda Avrupa Birliği boyutu eklenmiştir. Bu Avrupa Birliğiyle ilgili temelde şu iki soruyu sormamız gerekir diye düşünüyorum:

1. Biz Avrupa Birliğine girdiğimiz zaman, bizim din eğitimimizde ne değişecek?
2. Din eğitimi uygulamalarında Avrupa ülkelerinin hepsinde durum aynı mıdır?

Bu iki soruyu cevaplandırabilirim. Çünkü, tartışmaların birçoğunun bilimsellikten uzak, ön yargılı tartışmalar olduğunu görüyoruz. Bu anlamda öncelikle dünyadaki din eğitimi uygulamalarına açıklık getirip, Türkiye'deki sistemi ortaya koyup bu konudaki önerilerimi sıralayarak sunumumu bitirmek istiyorum.

Her şeyden önce bu oturum başlığımızda "evrensel hukuk çerçevesinde çözüm önerileri" diyor ya, dünya gündeminde artık herkesin ortak kabul ettiği İnsan Hakları Beyannamesinin 18. Maddesi, çok açık bir şekilde insanların herhangi bir dine inanma, inancını değiştirme, o inançla ilgili eğitim görme, o eğitimi başkalarına verme, dinini açıkça tebliğ edebilme özgürlüğünü tanımaktadır. Biz de bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini kabul ettiğimize göre, bu da bizim açımızdan bir bağlayıcı hükümdür.

Dünyada din eğitimi uygulamalarına baktığımız zaman, öncelikle şunu ortaya koymakta yarar var: Özellikle gelişmiş Batı ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede iki tip okul söz konusudur. Bir devlet okulu, bir de özel okul. Devlet okulu deyince, devletin her vatandaşına eşit mesafede olduğu, herhangi bir din veya ideolojiyi zorlamadığı, öğretmediği, her vatandaşına eğitim hakkı verdiği, devletin kendi açtığı okullar demektir. Bu bazı yerlerde bakanlık, bazı yerlerde belediyeler tarafından açılmaktadır.

İkincisi ise, kendi dini, kendi ideolojisi, kendi düşüncesi çerçevesinde öğrenci yetiştirmek üzere özel kurumlar tarafından açılmış okullar anlamına gelir. Özellikle Avrupa ülkelerinde özel okul deyince, kilise teşkilatları tarafından açılmış okullar aklı gelmektedir. Örneğin Katolik Kilisesine bağlı Katolik okullar, Protestan kilisesine bağlı Protestan okullarından söz edilebilir. Bu konuda tüm Avrupa ülkelerinde olmakla beraber, Belçika'nın bu konuda farklı bir durumu olduğunu görüyoruz. Örneğin Belçika'da okulların yüzde 45'i devlet okulu, yüzde 55'i kilise, Katolik kilisesinin okuludur. Müslümanların da bir tane ilk ve orta dereceli okulu vardır, Yahudilerin ilk, orta dereceli okulları vardır. Protestanların ilk, orta ve yüksek öğretimde okulları vardır. Türkiye'de bu anlamda özel okul yoktur. Türkiye'deki tüm eğitim Tevhid-i Tedrisat Yasası gereği Talim Terbiye Kurulu tarafından kontrol edilmektedir, tüm programlar denetlenmektedir.

Okullarda din dersinin yer almasıyla ilgili dünyada yaygın olan iki anlayıştan söz edebiliriz. Bunlardan birincisi, “confessional” ya da “confessionelle” dediğimiz yaklaşım, diğeri de, “non confessional” ya da “non confessionelle” dediğimiz yaklaşım. Bu kelimeleri Türkçe’ye çevirirken ilk defa confecional kelimesini “mezhebe dayalı” ya da “dine dayalı” diye tercüme ettikleri için yaygın olarak literatürde bu kelimeler kullanılmaktadır. “Mezhepler üstü” diye tercüme edilen non confessionelle sistem ise herhangi bir dine, mezhebe bağlı olmaksızın verilen din eğitimini anlatmaktadır.

Herhangi bir dini ya da mezhebi yaklaşımı alan confessional’ı alan din dersinin adı ilgili dinin adıyla olmaktadır. Örneğin Katolik din dersi, Protestan din dersi, İslam din dersi gibidir. Belçika’da, Avusturya’da, Hollanda’da İslam din dersi bulunmaktadır. Non confessional dediğimiz mezhepler üstü yaklaşımda ise, dersin adı din bilgisi, din kültürü, Hristiyanlık kültürü gibi adlarla anılmaktadır. Mezhebe, dine dayalı dediğimiz yaklaşımda dersin hedefi, o dini benimsetmek, sevdirmek, o dinin müminiyle ilgili dini öğretmektir. Ama mezhepler üstü yaklaşımda bilgi ve kültür vermek hedeflenmektedir. İçeriğinde de buna bağlı olarak dini metinler, ilmiyal ya da yaşanan dinin kültürü yer almaktadır.

Mezhebe dayalı dediğimiz din dersi anlayışının programını ilgili dinin temsilcisi, temsil yetkisinde bulunan kurumlar, diyelim ki Katolik din dersinin Katolik kilisesi, Belçika’da İslam din dersini Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu yapmaktadır. Almanya’da bu sorun devam etmektedir; İslam dinini kimin temsil edeceği netlik kazanmadığı için. Aynı şekilde mezhebe dayalı din dersinde, ilgili dersin öğretmenini ilgili dinin temsilcisi belirler. Diğerini ise normal tarih, coğrafya, fizik dersi gibi diğer derslerden farklı olmadığı için devlet kendisi belirler. Peki bir okulda, devlet okulunda din bilgisi mezhebe dayalı okutuluyorsa, bunun alternatifi var mıdır? Evet vardır. Bunun yerine bazı ülkelerde ahlak, bazı yerlerde moral, bazı yerlerde etik, bazı yerlerde felsefe, bazı yerlerde din kültürü adıyla alternatif dersler olmaktadır. Ama mezhepler üstü yaklaşımı uygulayan ülkelere baktığımız zaman, bu ders kültür dersi olduğu için alternatifi yoktur, tüm öğrenciler bu dersi almak durumundadır.

200 MEMUR-SEN • DEMOKRASİ KONGRESİ

Ülkelere göre baktığımızda öğrenciye ya din dersini ya da alternatifini okutmak üzere devlet okullarında din dersine yer veren ülkeler şunlardır: Almanya, Belçika, Finlandiya, İspanya, İrlanda, Kanada, Polonya ve Fransa’nın Alsace bölgesi. Yine Belçika örneğini vereceğim, Belçika’da okula başlayan öğrenciye 2 seçenek sunulur, din dersini mi okuyacaksın, moral-laik ahlak dersini mi okuyacaksın. Eğer din dersini diyorsa hangi din dersini; Katolik, Protestan, İslam, Yahudilik ve Anglikan dinlerinden birisini seçer.

Okullarda seçmeli olarak yer alan ülkeler ise; Avusturya, Hollanda, İngiltere, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, Romanya ve Yunanistan yer almaktadır. İngiltere’de, derslere dua ile başlamak ve ilk din dersi zorunludur. Ancak veli isterse bu derslere veya bu dualara öğrenci katılmayabilir.

Danimarka, İsveç, Norveç’te ise bu dersler, mezhepler üstü, yani non confessional olarak uygulanmakta ve tüm öğrencilere kültür dersi olarak okutulmaktadır. Örneğin, Danimarka’da dersin adı, din bilgisi ve Hristiyanlık bilgisi şeklindedir, Norveç’te din bilgisi şeklindedir, İsveç’te ise Türkçe’ye çevirdiğimiz zaman vatandaşlık bilgisi diyebileceğimiz bir dersin içerisinde dinler de okutulmaktadır. Devlet okullarında Fransa, Japonya ve Amerika’da din dersi bulunmamaktadır. Fransa’da ancak başta tarih, felsefe ve edebiyat derslerinde dini konulara ayrıntılı olarak yer verilmektedir. Bu anlamda baktığımız zaman Türkiye, Danimarka, İsveç ve Norveç modelini esas almış, tüm öğrencilere o ülkede dünyada yaşanan dinleri bir kültür olarak

vermeyi amaçlamıştır.

Şimdi Türkiye kendi içerisinde din dersini çeşitli aşamalardan geçerek bugünkü uygulama modeline ulaşmıştır. Her şeyden önce din dersi bir Cumhuriyet dersi. Daha önce programlarımızda ilmihi, Kur'an okuma, tecvit, ahlak gibi değişik isimlerde dersler yer alırken, Cumhuriyetle beraber din bilgisi dersi adında okullarımızda ders almıştır.

Biz kendi tecrübemiz içerisinde bu din bilgisi dersini bazen seçmeli, bazen zorunlu, bazen isteğe bağlı, bazen de programdan kaldırarak çeşitli denemeler yapmışızdır. Ancak 1980 ihtilalinden sonra, 1982 Anayasası yapılırken aylarca süren tartışmaların sonunda Anayasanın 24. Maddesinde bu dersin zorunlu dersler arasında yer alacağı ifade edilmiştir. Anayasanın 24. Maddesi şöyle demektedir: "Her türlü din eğitim ve öğretimi devletin denetimi ve gözetimi altındadır. İlk ve orta dereceli okullarda din kültürü ve ahlak öğretimi zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi faaliyetleri öğrencinin ve velinin isteğine bağlıdır". Bu çerçevede ülkemizde din kültürü ahlak bilgisi dersi 82 yılından bu yana ilköğretimde haftada 2 saat, liselerde 1 saat olmak üzere zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Yaklaşık 28 yıldır bu ders ufak tefek tartışmaların dışında başarıyla uygulanmıştır.

Eğer her tartışılan dersi kaldırmaya kalkarsak, o zaman müzik dersiyle ilgili tartışmalar da olmaktadır, matematik dersiyle de, İngilizce dersiyle de ilgili

BEŞİNCİ OTURUM 201

tartışmalar olmaktadır. Biz Türkiye'de uzun tartışmalardan sonra geldiğimiz bu modeli de başarıyla uyguluyoruz. Bunun dışında mesleki din öğretimi olarak imam hatip lisesi faaliyetlerimiz devam etmektedir.

Sonuçta Avrupa ülkeleri din eğitimine bizzat kendisi içeriğine ve programına karışmayarak ilgili dinin temsilcilerine bırakmak kaydıyla okullarında yer vermiş, onları özel okul statüsündeyse sübvans ederek maddi açıdan desteklemiş ve zemin hazırlamıştır. Avrupa'daki, özellikle Batı Avrupa'daki din anlayışı, din dersi anlayışı, dini özgürlükler anlayışı şeklindedir. Ülkemizde daha çok din özgürlüğü yerine, devletin bir görevi, vatandaşın da bir hakkı olarak algılanmaktadır. O halde devlet kendisine din öğretimini bir görev olarak algılıyor, vatandaşına da hak olarak veriyorsa, devlet bu anlamda vatandaşının isteğini yerine getirmek durumundadır. Ve vatandaşın dini konudaki ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır. Zannediyorum İrfan Hocamız ders hakkında, gelişmeler hakkında bilgi verecektir. Ben sözümü burada kesip, daha sonra tartışmalar çerçevesinde tekrar bana söz düşerse konuşmak istiyorum.

SORULAR

SORU —Konunun başlığına da uygun olarak da özellikle Evkuran Hocamdan ve Zeki Aydın Hocamdan din eğitimi öğretiminin evrensel hukuk çerçevesinde çözüm önerileri sorunsalı, yani bu şu demek: Demek ki bu konuda birtakım sorunlarımız var, buna da evrensel hukuk çerçevesinde çözüm üreteceğiz gibi, konunun başlığı. Bunu bunun için söylüyorum: Şüphesiz Genel Müdürümüzün, Genel Müdürlüğümüzün çabaları, çalışmaları, gayretleri, çok ciddi de bir mesafe de aldık. 25 bin civarında olan din kültürü öğretmeninin 18 bininin hizmet içi eğitimden geçirilmesi çok büyük bir başarıdır, tebrik ediyoruz, teşekkür ediyoruz Hocamıza. Yalnız sorun şu, yani sorum gerek Evkuran Hocama, gerekse Zeki Aydın Hocama: Verdiğiniz dersin, din kültürü ahlak bilgisi dersinin "confessional" veya "non confessional" olması, yani doktrin merkezli veya doktrin merkezli olmaması, bunu mezhebi olarak çevirdiniz, sanıyorum biraz problemi tam çözümüyor. Çünkü, son dönemde, yani gerek Toledo Süreci, Toledo Bildirgesi, Avrupa Konseyinin tavsiye kararları ve AİHM'in özellikle İsveç ve Türkiye'yle ilgili kararı ve bu karar sonrasında da Danıştay'ın aldığı karar, sanıyorum bizim elimizi bir hayli bağladı. Yani, zorunlu din dersi bizim ve Norveç'in

birbirine uyuyor, AİHM iki ülkeyi de mahkum etti.

Bizdeki sorun şuydu: Bir Alevi vatandaşımız yine o uluslararası sözleşmeden kaynaklanan, çocuğa verilecek din eğitiminin, öğretiminin anne babasının diniyle uyumlu olması şartına bağlı olarak vatandaş mahkemeye verdi, yurt içi ulusal süreçten sonra AİHM bir karar verdi. AİHM'in kararı şu: Yani bu içerikte verdiği din öğretimi adı bunu karşılamıyor, yani programını değiştir, diyor. Norveç'e de aynısı söyledi, Türkiye'ye de aynısını söyledi. Son zamanda takip ettiğimiz kadarıyla Norveç bu işi mahkeme kararına uygun olarak çözdü. Bizde ise herhalde bildiğim kadarıyla bir yıldır bu süreç yaşanıyor. Yani gerek ortaöğretim programında,

BEŞİNCİ OTURUM 221

gerekse ilköğretim programında bu sorun var. Yani öyle olunca bizim durumumuz ne olabilir, yani bir de bu 3 gerek uluslararası kuruluşların tavsiye kararı, vereceğiniz din öğretiminin, yani meseleyi mezhebi olmaktan öte çoğulcu bir yapıya sahip olması lazım, karakter arz etmesi lazım. Şu anlamda: Gerek dinsel çoğulculuk, yani diğer dinlerin öğretimi noktasında bir çoğulculuk talep ediyor ve gerekse din içi çoğulculuk... Yani din içi çoğulculuk dediğiniz zaman da, ülkedeki aynı din içindeki diğer grupların dinlerinin öğretimi. Bu noktada gerek Evkuran Hocamın, gerekse Zeki Aydın Hocamın görüşlerini merak ediyorum. Belki buradan çıkacak sonuçlar Genel Müdürlüğümüzün de yapacağı, uygulayacağı değişikliklere katkısı olur diye düşünüyorum.

SORU — Hocam, eğitim fakültelerinde geçen seneye kadar sınıf öğretmenliği bölümü için, biliyorsunuz, YÖK uygulanacak dersleri belirliyor. Geçen seneye kadar sadece din kültürü vardı, bu seneden itibaren din kültürü dersi kalktı, yerine din kültürü öğretimi dersi geldi. Bizim mezun ettiğimiz, bu mezun olan çocuklar, gençler sınıf öğretmeni oluyor. Fakat din kültürü dersini almıyor, öğretimini alıyor. Alan sınıf öğretmenlerinin okuduğu derslerin içinde hem müzik var, hem müzik öğretimi var, hem beden eğitimi var, hem öğretimi var, matematik var öğretimi var, sadece din kültürünün geçmişte öğretimi yoktu, bu sene sadece öğretimi var. Seçmeli derslerin içinde de din kültürü dersi mevcut değildi.

Bir de, sınıf öğretmenliği biliyorsunuz, Hocam 2005'ten itibaren din kültürü öğretmenliği dersi veriyoruz, dedi. Fakat bir sıkıntı daha var, ilköğretim okullarımızın 35-36 bin civarında okulumuz var, bunların yarısı, yaklaşık yarısı birleştirilmiş sınıf uygulaması yapıyor. Yani 4-5 öğretmen görev yapıyor ve 4-5'i okutanlar bu dersi vermek zorunda. Pek çok yerde sınıf öğretmenleri din kültürü dersini vermekle yükümlü tutulmuyor, mesela Almanya'da bu dersi vermek isteyenler ihtiyaren bu dersi vermek zorunda, bizde öyle bir şey yok, bizde sıkıntı oluşturuyor. Tek örnek vereyim, ben yeğenime sordum, dedim ki din dersinize kim geliyor? Ders hocamız geliyor dedi. Ne öğretiyor? Bize diyor ki, ben dinden imandan anlamam, çocuklar serbestsiniz, istediğiniz gibi çalışın. Buna benzer birtakım sıkıntılar var.

Prof. Dr. Halis AYHAN (Oturum Başkanı) — Geçmiş yıllardaki kontenjan uygulamasından biliyorsunuz, 2 sene ya da 3 sene sonra bu durum normale dönecek. Şimdi Zeki Bey'e yazılı sorular vardı.

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN — Öncelikle şunu ifade etmek istiyorum: Ben Anayasa tartışmalarında, din kültürü ahlak bilgisi dersinin zorunlu ya da seçmeli olması tartışmalarında, ülkemizde bilgi eksikliği olduğunu düşünüyorum. Bunu gidermek açısından ben bir 5 sayfalık özet, bir de yaklaşık 30 sayfalık, bu konuda geniş bir makale yazdım. Benim kendi web sayfamda mehmetzekiaydin.com'da bunları bulabilirsiniz. Kısa 5 sayfalık yeni anayasada din dersi tartışmaları veya 30 küsur sayfalık ayrıntılı bir şekilde isteyenler bilgi alabilir.

Şimdi bu Avrupa ülkeleri veya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi vesaire bizim kafamızı karıştırmamasın. Gerek Avrupa Konseyinin kararlarında, gerek Avrupa Birliğinin kararlarında din konusunda, dini konularda, din dersi konularında açık, bağlayıcı kesin bir emir bulunmamaktadır. Bu ülkelere bırakılmış konuların arasındadır... Ülkemizde Norveç'ten vesaireden gidilip, itiraz edilen nokta dersin içeriğine yöneliktir.

Şimdi eski komünist ülkeler dışında, benim bildiğim dünyada din eğitimi yasaklayan bir ülke kalmamıştır. Sorun dini çocuklara okullarda nasıl öğretelim konusudur. Bu konuda Türkiye’de insanlar Avrupa’daki veya dünyadaki uygulamaları tam bilmeden hangi okulda zorunludur, hangi okulda yoktur gibi, böyle beylik laflar yapmaktadır. Bakın bu konuda sık sık örnek verilen çok katı laik denilen Fransa’da dini bilgiler, başta tarih olmak üzere, felsefe, edebiyat ve benzeri birçok derslerde okutulmaktadır. Örnek vereyim: Tarih dersinde 571’e geldiği zaman tarihi akış içerisinde, Hz. Peygamberin hayatı, İslam’ın 5 temel şartları, imanın şartları dahil tarih kitabında yer almaktadır. Bunun dışında diğer derslerde de yer almaktadır. Ayrıca Alsace Mosele bölgesinde, yani Strazburg bölgesinde ise din dersi zorunlu dersler arasındadır.

Şimdi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye’ye diyor ki, madem bir kültür dersi olarak veriyorsun, diyor, biz diyoruz ki, biz, dünyada ve Türkiye’de yaşayan dinleri öğretiyoruz bir kültür olarak, bilgi olarak. O zaman diyor, Alevi vatandaşlarınız da diyor ki, o kültür içerisinde yer almak istiyorlar, ona yer verin diyor. Ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğü yaptığı program geliştirme çalışmalarında bunlara da yer vermiştir, telaşa kapılacak bir durum yoktur.

226 MEMUR-SEN • DEMOKRASİ KONGRESİ

Bir Dinleyici — Yalnız Hocam, mevcut program üzerinden o kararı verdi...

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN — Hayır efendim, bu en az 4-5 yıl önceki.

Bir Dinleyici — Hayır hayır, eski program değil Hocam. Gerek ilköğretim, gerekse ortaöğretim yeni program üzerinden.

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN — Şimdi o başvuru 4-5 yıl önceki programdır.

Bir Dinleyici — Kararlarında da vardır. Hem ilköğretimin, hem ortaöğretimin yeni programına bakarak verilmiştir, bu kararı.

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN — Tamam, bu konudaki ayrıntılı bilgiyi İrfan Hocamız versin. Sonuçta telaş edilecek bir durum yoktur. Türkiye’de din kültürü ahlak bilgisi dersi sayesinde ortak bir din kültürü oluşturulmaktadır. Bakın bugün 4. sınıftan itibaren Beyoğlu’ndaki çocuk, Çankaya’daki çocuk, Tunceli’nin bir köyündeki, Van’ın bir köyündeki çocuk da, efendim Konya’daki çocuk da ortak bir kültür olarak ülkemizde yaşayan İslam dini hakkında, diğer dinler hakkında ayrıntılı bilgi almaktadır ve dini öğretmediğiniz zaman başka yerlerden öğrenmesi yerine, haftada 2 saat, yüksek öğrenim görmüş bir ilahiyat fakültesi mezunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu ortak kültür sayesinde biz bilimsel araştırmalar da yaptık. Örneğin insanlara sorduk deprem sonrası, kader anlayışınız nedir? Ve şunu gördük: Okulda din kültürü ahlak bilgisi dersi okuyan nesil, bu konuda daha sağlıklı bilgiye sahip. Onun için bu konuda ön yargılarımızdan kurtulup, bu insanlar, biz Avrupalı insanlardan farklı olarak, bizim insanımız şunu da istiyor: Bana dinimi öğret diyor, okulda da dinimi öğret diyor. Dolayısıyla, bu çerçevede din kültürü ahlak bilgisi dersimiz başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Lokal olarak birtakım sorunlar varsa, eğitimin her alanında sorun olabilir. Bu sorunlar var diye, din kültürü ahlak bilgisi dersi kaldırılmak yerine zorunlu olarak devam etmelidir. Anayasadaki bu maddeler yerli yerindedir. Bunun dışındaki, isteği bağlı din kültürü ahlak bilgisi dersini, başkanlık olabilir, seçmeli ders olabilir, o şekilde de yine bilimsel tartışmalar sonucunda bu ihtiyaç giderilmelidir.

Prof. Dr. Halis AYHAN (Oturum Başkanı) — Teşekkür ederiz Zeki Bey. Buyurun.

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN — Hocam, bir şey eklemek istiyorum.

Prof. Dr. Halis AYHAN (Oturum Başkanı) — Buyurun.

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN — Hocam, teşekkür ediyorum.

Biraz önce bir arkadaşımız Halis Hocamıza dedi ki, insanlar dinini öğretmeye istekli mi dedi çocuklarına. Yaklaşık 3 yıl kadar önce Strazburg’da üniversitede bir din eğitimi paneli olmuştu, ben de Türkiye’deki din eğitimi anlattım. Bu arada Kur’an kurslarını, imam hatip liselerini anlattım, yaz kurslarından bahsettim. Dedi ki, bu Kur’an kurslarına niye gidiyor bu insanlar dedi, ne beklentisi var

dedi. Dedim ki dinlerini öğrenmek için. Allah Allah, yani Allah Allah demediler de şaşırıldılar nasıl oluyor diye. Şimdi bu insanlar Türkiye insanı, Türk insanı dinini öğrenmek istiyor, sağlıklı öğrenmek istiyor. Din deyince akan sular duruyor. Fazla uzatmak istemiyorum. Benim bir “Din Öğretiminde Yöntemler” kitabım var, bir de “Ahlak Öğretiminde Örnek Olay” diye kitabım var. Bu iki kitabı da, ben Sivas'ta yaşıyorum, İlahiyat Fakültesindeyim. Sivas'taki kitapçılara dağıttık, dedik ki birer tane koyalım, satılırsa satılır, satılmazsa geri alırız. Yaklaşık 1 ay sonra gidip bir dolaştık ne oluyor diye. Kitapçı diyor ki, Din Öğretimi Yöntemleri kitabına el atıyor diyor. Ama bakıyorlar ki ha bu kitap ana babaya hitap etmiyor, öğretmenlere hitap ediyor, vazgeçiyor. Yani insanlar din öğretimi deyince çok istekli, yaz tatilini terk edip camilere gidiyorlar, bu çok önemli bir şeydir. Önemli olan, biz bu çocuklara sağlıklı dini nasıl veririz bunu konuşmak gerekir.

Prof. Dr. Halis AYHAN (Oturum Başkanı) — Arkadaşlar, Sayın İrfan Bey de bir şey söyleyecek sizlere. Bu konu açıldığı zaman ben 45 yıllık öğretmenlik tecrübelerim bunun son 40 yılı da ilahiyat fakültelerinde geçti, Kayseri, Bursa. Öyle uygulamalar yaşadık ki, şimdi de onlarca arkadaşımız ilkokullarda, anaokullarında, yaz kurslarında Zeki Bey'in Sivas örneğinde olduğu gibi, Ankara çevresinde, İstanbul'da bizim çocuklarımız, hatta şey çocukları burada hiç gündeme gelmedi, beden özürülü çocukların din eğitiminde, ceza evlerinde mevkuf ya da mahkumların dine ihtiyacı... Bizim hocalar gidiyor İstanbul'da ceza evlerine, savcı beyler anlattı bana geçen bir yemekte karşılaştık, o kadar huzurla dinliyorlar ki diyor, benim hiç kimseyi dinlemeyen mahkumum, biz iletişim kurarken sıkıntı çektiğimiz adam, ilahiyattan bir hoca geldi diye en ön sıraya oturuyor, kemali edeple—eski tabirle, öyle demiyor tabii, ben onu öyle ifade ediyorum—dikkatle dinliyor, sorular soruyor, sonra kitap alıyor, okuyor diyor, yani bak toplumun o kesimi. Ceza evlerine biz gidemedik tabii, pardon, hastanelere. Bir ara gider gibi olduk, galiba bir genelge çıktı, sonra hemen birtakım sıkıntılar oluştu.

İlahiyat fakültelerinde bizim de problemimiz şu: Yaygın din eğitimi alanında, fabrikalarda, ceza evlerinde, hastanelerde, iş yerlerinde din eğitimi ve öğretimi

232 MEMUR-SEN • DEMOKRASİ KONGRESİ

yapmak için öğrencilerimizi nasıl hazırlamalıyız konusunda bizlere düşen çok büyük işler var. Yani problemlerin çok yönlü çözüm, aslında imkanlar var, imkanlar var, zaman içerisinde bunlara yönelmek gerekiyor.

Her geçen gün ülkemizde benim gördüğüm odur ki, nüfus kağıdı en eski olan benim emekli olduğuma göre, 1966'dan beri öğretmen olduğuma göre, benim gördüğüm odur ki, toplumun bütün kesimleri en uç noktada olduğunu sandığımız X şahıs, X zümre, X inanç grubunun büyük bir saygıyla bu derse ilgi gördüğünü gösterdi.

Ben Çorum Lisesinde 4 sene hocalık yaptım 66-70 yıllarında. İmam hatip lisesi müdürlüğü yaptım, liseden mezun öğrencimle imam hatipten mezun öğrencimin bana karşı tutum ve davranışında hiçbir olumsuzluk görmedim. Çorum'da tek lise var o zaman. Lisedeki çocuklar, hatta bir örnek vereyim, söz açtı, ben ihtiyarı zorla konuşturursanız, ben konuşmak istemiyordum, seküler bir baba, bir avukat, baro başkanlığı yapan bir adam isim vermeyeceğim, ayrıntıya girersem Çorumlu olan belki bulur. Bir kızı var okul birincisi, bana bir gün dedi ki, hoca ben evde dedi Akifler konuşuyoruz, ben sosyoloji dersinde, o zaman din dersi yok, 67'de kondu. Yani bu insan, genç insanda adalet duygusu vardır, Allah'a karşı kulluk arayışı vardır, milli birlik ve bütünlüğe içtenlikle bağlı olma heyecanı vardır, çocuklarımızda, öğrencilerimizde, gençlerde. İstisnasız hangi bölgenin çocuğu olursa olsun, hangi inanç grubunu bağlı olursa olsun, bu örnekleri hepimiz biliyoruz.

Akademisyen arkadaşlar da vardı o inanç gruplarında, çok ciddiyetle araştırmalar yapıyorlar. O bakımdan ülkemizde yüce dinimizi, doğru, yeterli ve zamanında, programı iyi seçerek uygun bir yöntemle, özel din öğretimi yöntemiyle 5 yaşındaki çocuğa nasıl anlatacağız, torunumuza nasıl anlatacağız, 20 yaşındakine nasıl anlatacağız, 40-50 yaşındaki yetişkin insanımıza nasıl anlatacağımızı örgün-yaygın

din eğitiminde Kur'an'ın bize öğrettiklerini, Aleyhisselamın 23 yıllık hayatındaki tatbikatını anlatırsak, biz önce akademisyenler, sonra çoğu meslektaşımız, öyle görüyorum, öyle alıyorum, İstanbul olsaydı çoğu talebem diyecektim. Buradakiler, Ankara'da olduğu için toplantı, Türkiye'mizin geneli bu, çoğu meslektaşlarımızın, var mı bir talebem? Efendim, sizlerin de tecrübeleriyle, gençlerin, genç meslektaşların tecrübelerini birleştirirsek, bizim gibi ihtiyar hocalar, sizler gibi genç araştırmacılar veya öğretmenler, din görevlileri, bu tecrübeleri birlikte kullanırsak öğretmen ve din görevlisi, bu toplumun gerçekten Peygamber Aleyhisselam örneği gibi öncüleriyiz, manevi öncüleriyiz. Bunu her geçen gün daha iyi ve daha doğru yaptığımızı kaniyim. Bizim 30-40 yıl önceye baktığımız zaman diyorum. Arkadaşlar, hepinize teşekkür ediyorum, Sayın Genel Müdür son dakika haberi verecekmiş, ben de merak ediyorum.

Sayın Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN

Cumhuriyet Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
SİVAS

Türkiye Cumhuriyeti, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir. Cumhuriyetin bu niteliklerinin yorumlanma ve uygulanma biçimleri üzerinde demokratik bir mutabakatın oluşturulması, 21. yüzyıla girerken, siyasetin en önemli gündemini oluşturmaktadır.

Demokratikleşme süreci, şiddetin siyasi amaçlara ulaşmanın bir aracı olmaktan çıkarılması ve demokratik bir kamusal alanın oluşturulması süreciyle yeni bir merhaleye girmiş bulunmaktadır.

Cumhuriyetle gerçekleşen büyük dönüşümün “kazanımlarının” demokratikleştirilmesi, önemli bir sivil toplum kuruluşu ve Türkiye’nin en büyük memur konfederasyonu olarak, duyarsız kalamayacağımız bir hedeftir. ‘Demokratikleşme sürecini-açılımları’, ‘Türkiye siyasetinin demokrasiye açılımı’ olarak anladığımız için, bu sürecin yeni bir ‘sivil’ anayasa, milli bütünleşme, eğitim ve sendikal haklar alanlarındaki yansımalarını, 25-26 Ocak 2010’da Ankara’da düzenleyeceğimiz uluslararası bir kongrede ele almak istiyoruz.

Hükümet kanadı ile buna dönük eleştirilerin aktif temsilinin bir araya geleceği interaktif bir platformun kamuoyu yansımalarının demokratikleşme sürecine katkı sunacağını düşünüyoruz.

Bu kongrenin “**Din Eğitimi ve Öğretimi ile Din ve Vicdan Özgürlüğü Sorunlarına Evrensel Hukuk Çerçevesinde Çözüm Önerileri**” başlıklı oturumuna değerli birikim ve fikirlerinizle katılımınız bizleri memnun edecektir.

Saygılarımla...

Ahmet GÜNDOĞDU
Genel Başkanı

EK: Program akışı-oturumlar

ULUSLARARASI DEMOKRASİ KONGRESİ

PROGRAM

25 Ocak 2010, Pazartesi / SABAH
Saat: 10.00-11.00

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Sayın Ahmet GÜNDOĞDU
Memur-Sen Genel Başkanı

Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN
Başbakan

OTURUMLAR, KONU BAŞLIKLARI

25 Ocak 2010, Pazartesi / ÖĞLEDEN SONRA
Saat: 14.00-16.00

BİRİNCİ OTURUM

1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında Demokrasi, Milli Egemenlik, Temel Hak ve Özgürlükler ve Kuvvetler Ayrılığı

İKİNCİ OTURUM

Siyaset Kurumunun Kamu Görevlileri Sendikacılığına ve Kamu Görevlilerinin Siyaset Hakkına Bakışı

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Sosyal Adalet, Fırsat ve İmkân Eşitliği Profilinde Türk Eğitim Sistemi ve Yükseköğretimde Özgürlükçü Arayışlar

25 Ocak 2010, Pazartesi / ÖĞLEDEN SONRA
Saat 16.30-18.30

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Kimlik Sorunları ve Ötekileştirmeyen Vatandaşlık Tanımı

BEŞİNCİ OTURUM

Din Eğitimi ve Öğretimi ile Din ve Vicdan Özgürlüğü Sorunlarına Evrensel Hukuk Çerçevesinde Çözüm Önerileri

ALTINCI OTURUM

Kamu Çalışanları Açısından Uluslararası Çalışma Standartları Ekseninde Sendikal Mevzuatımız ve Türkiye’de Sendikacılığın Yapısal Sorunları

**26 Ocak 2010, Salı / SABAH
10.00-12.00**

YEDİNCİ OTURUM

Demokratikleşme-Anayasa İlişkisi Ekseninde Yeni Anayasaya Dair Teklifler

SEKİZİNCİ OTURUM

Demokrasinin Evrensel İlkeleriyle Türkiye’nin Demokratikleşme Sürecine Genel Bakış

DOKUZUNCU OTURUM

Demokratikleşme ve Sivilleşmede Sendikalar ve Sivil Toplumun Rolü

**27 Ocak 2010, Çarşamba / SABAH
10.00-12.00**

KAPANIŞ

Basın Toplantısı

MEMUR-SEN

MEMUR SENDİKALARI KONFEDERASYONU
Confederation Of Public Servants Trade Unions

Diyamet-Sen, Bem Bir-Sen, Toç-Bir-Sen, Eğitim Bir-Sen, Sağlık-Sen, Büro Memur-Sen, Enerji Bir-Sen,
Birlik Haber-Sen, Bayındır Memur-Sen, Ulaştırma Memur-Sen, Kültür Memur-Sen, Emekli Bir-Sen

---